

تاریخ کجا؟ فضای کی؟^۱ تأملی در باب مفهوم و حفاظت از بناها و بافت‌های تاریخی

زهرا اهری*

حفاظت از بناهای تاریخی در مغرب زمین و ایران و نشان دادن هم‌سویی سیاست‌های اتخاذ شده در ایران با پروژه مدرنیته، به برخی از مسائلی می‌پردازم که در سیاق فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ما در مورد نحوه برخورد با برنامه‌ریزی و طراحی در بافت‌های تاریخی مطرح است و ضرورت اتخاذ رویکردی انتقادی در این زمینه را نشان خواهم داد.

بنای تاریخی و مدرنیته

حفاظت از بنای تاریخی بخشی از پروژه مدرنیته بود که از قرن هفدهم و هجدهم شروع شد و در قرن نوزدهم انتظام نظری یافت. گلندالینگ حفاظت از بنای تاریخی را فرزند مدرنیته می‌داند و معتقد است «بنای تاریخی آیین مدرنیته در محیط مصنوع، و لنگری فرهنگی در زمانه‌ای پرتلاطم بود» (Glendinning 2013: 65). در زمانه‌ای که دولت - ملت‌های مدرن شکل می‌گرفت و ملی‌گرایی تشدید می‌شد و «... هر ملتی باید سعی می‌کرد انسجام درونی داشته باشد و رقابش را در بیرون از خود شکست دهد، «بنای تاریخی» نقش مشروعیت‌بخش مهمی در این زمینه ایفا می‌کرد» (Glendinning 2013: 66). به این ترتیب، حفاظت

مرمت بناها و شهرها پیشینه‌ای کهن دارد و بخشی از فرهنگ سکونت شهری ما را در طی سده‌ها شکل داده است. کافی است نگاهی به نامه‌های رسمی قدیم مثل نامه‌های دوران صفویه یا قاجار ببندازیم تا متوجه شویم که مرمت و افزودن به بناها به‌ویژه بناهای مذهبی بخش مهمی از سیاهه اقدامات عمرانی حاکمان و درباریان را تشکیل می‌داد. به این وجه می‌توان مرمت و مناسب‌سازی مداوم مجموعه بناها و بافت‌های شهری به دست ساکنان هر شهر و دیار را افزود. اما تلقی بنا به مثابه «بنای تاریخی»، یعنی چیزی که از زمانه کنونی بشر فاصله دارد و متعلق به گذشته است، امری جدید و مختص به دوران مدرن است. در مغرب زمین، از زمان انقلاب صنعتی و پیدایش جهان مدرن، «بنای تاریخی» به عنوان موضوعی برای بررسی و جست‌وجوی معنایی مطرح شده است. چنان‌که شوای اشاره می‌کند، گسستی که بر اثر انقلاب صنعتی روی داد سبب شد که تاریخ آفریده‌های بشری به دو مرحله متمایز از هم تقسیم شود: یک «قبل» که بنای تاریخی به آن منتسب می‌شود و یک «بعد» که مدرنیته شروع می‌شود (Choay 2007).

در این نوشته، بعد از تفحص مختصری در پیشینه

1- Whence History? Whose Space?
z_ahari@sbu.ac.ir

* دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی